

Naučni članak
UDK 001.895:658.11

SOCIO-EKONOMSKI ASPEKTI UPRAVLJANJA ZNAJEM U MALIM I SREDNJIM PREDUZEĆIMA KAO INFRASTRUKTURNE OSNOVE ODRŽIVOG RAZVOJA

Mr Sandra Santrač

URBAN LOGIC CENTER-Centar za razvoj kulture i društva znanja, BiH
sandras@urbanlogic.edu.rs

Sažetak: Cilj ovog rada je ukazivanje na porast uticaja menadžmenta znanja i alata poslovne inteligencije, te njihovih interakcija na stvaranju konkurentske prednosti. Moderno i inovativno poslovanje je trend u skladu sa zahtjevom savremenog poslovanja i održivosti razvoja. To neminovno utiče na ukupne socio-ekonomske odnose u društvu, čija će struktura uticati na novu kulturu rada.

Ekonomija suočena sa diskontinuitetima traži različita rješenja i u praksi se sve više potvrđuje činjenica o neophodnosti reforme javnog sektora i efikasan sistem socijalnih mjera. Kriza poslovanja malih preduzeća generisana je izvan preduzeća kao posljedica deregulacije na međunarodnom finansijskom tržištu, kao rezultat neodgovornog poslovanja i odsustva konkurentnosti.

Ovaj rad će pokazati uticaj intelektualog kapitala i menadžmenta znanja na rast profita malih i srednjih preduzeća kao na njihovom značaju za razvoj inovativnog biznisa i konkurentske prednosti. Strategija razvoja malih i srednjih preduzeća se ogleda prije svega u strategiji očuvanja radnih mjesta, povećanju investicionih aktivnosti i izvozno orijentisanih poslova. Primjetno je da je u tom cilju imperativ usvajanja novih tehnologija, IT tehnologija i kompetencija Univerziteta. Održivi razvoj zahtijeva izmijenjen način upravljanja i znanja koji će uticati na buduću proizvodnju. Princip praktičnosti inkorporira znanje uslovljeno radikalnim promjenama u poslovnom okruženju.

Ključne riječi: *menadžment znanja, konkurentske prednosti, inovativno, održivi razvoj.*

SOCIO-ECONOMIC ASPECTS OF KNOWLEDGE MANAGEMENT IN SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES AS A INFRASTRUCTURAL BASE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract: The aim of this paper is to indicate the increase in the impact of knowledge management and BI (Business Intelligence) tools and their interaction at a competitive advantage. Modern and innovative business trend with to require ments of modern business and sustainable development. This inevitably affects the overall socio-economic and of a new society, whose structure will be influence culture of work.

The economy is faced with discontinuities requires different solutions in practice is all the more confirms the fact of the necessity to reform the public sector, an

efficient system of social measures and to prevent black market. The crisis of small and medium enterprises is generated outside the company as result at deregulation in the international financial market, as result of irresponsibile business and lack of competitiveness.

This paper will show the impact of intellectual capital and knowledge management on the growth of profits of small and medium enterprises, as well as their importance for the development of innovative business and competitive advantages. Development strategies of small and medium enterprises is reflected primarily in the strategy of preserving jobs, increase investment activities and export-oriented jobs. It is noticeable that in the imperative to adopt new technologies, IT technologies and competences of Universities. Sustainable requires changed management and knowledge that will influence the future production. The principle of practical incorporated knowledge which depends of radical changes in business environment.

Keyword: *Knowledge Management, competitive advantages, innovative, sustainable development.*

Uvodna razmatranja

Predmet ovog rada je ukazivanje na potrebu uvođenja upravljanja znanjem u malim i srednjim preduzećima što zahtijeva usvajanje potpuno novih pravila poslovanja i preispitivanje vrijednosti postojećih poslovnih modela. Smatra se da su postojeći ekonomski modeli i menadžerske aktivnosti ostaci starih koncepcija iz minulog industrijskog i tehnološkog doba, koji pod pritiskom globalizacije i pojavom nove ekonomije jednostavno više ne funkcionišu. Navedena teza nedvojbeno ukazuje na nedovršenu i neuspješnu tranziciju država na ovim prostorima. Političke elite su preuzele marksističku i novoliberalnu kritiku potrošačkog kapitalizma. Iz tih razloga politička elita nije u stanju da maksimalno i objektivno rješava rastuće društvene probleme.

U takvim okolnostima se moramo okrenuti onom što nam je ostalo, što smo najviše zapostavljali, a to je ljudski kapital u vidu svih raspoloživih ljudskih resursa koji može biti osnovni faktor razvoja. O tome postoje brojne studije, ali ne i do kraja konceptualni odgovor na pitanja o ljudskom kapitalu, nematerijalnoj ekonomiji, dodanoj vrijednosti, kreativnoj ekonomiji i ekonomiji znanja uopšte, uz usku saradnju sa akademskom zajednicom, tj. univerzitetima.

1. Nova ekonomija u malim i srednjim preduzećima

Nova ekonomija zahtijeva usvajanje novih pravila poslovanja i stvaranje novih poslovnih modela. Zato se i pojavljuju navedeni termini koji ukazuju na novi pristup stvaranju vrijednosti u vidu intelektualnog kapitala (*Intellectual Capital*), dodana vrijednost znanja (*Knowledge Value Added*), i sistem uravnoteženih ciljeva (*Balanced Scorecards*), poslovna inteligencija (*Business Intelligence*) u cilju razumijevanja kompleksnih procesa stvaranja vrijednosti u okvirima ekonomije znanja. Navedena sintagma BI (*Business Intelligence*) je u poslovni svijet stigla iz vojnih krugova SAD-a. Pojavila se potreba da menadžment kompanija upozna konkurenciju i teren gdje se vodi bitka za tržište. U ekonomiji znanja

veoma je važno analiziranje tržišta (okruženja), jer su mnoge kompanije činile grešku misleći da one kontrolišu situaciju na tržištu. Odluke o poslovanju se danas ne donose u kompaniji nego van nje, jer okruženje i dinamika poslovnog okruženja se mijenja i određuje sudbinu kompanije. Pojedine kompanije u svijetu imaju čitave timove koji se bave prikupljanjem relevantnih podataka, kako bi ih učinile spremnim na polju donošenja poslovnih odluka. Naravno da se navedene informacije moraju obraditi pomoću IT tehnologija, koju predstavlja poslovna inteligencija (OLAP alati).

Osnovno pitanje u uslovima snažne konkurencije na svjetskom tržištu je kako iskoristiti znanje za jačanje ekonomije. Uloga znanja i upravljanja znanjem postaje sve veća i imperativ razvoja malih i srednjih preduzeća. Korištenje znanja kao osnovne funkcije preduzeća donosi mu konkurentnost, a s tim i prednost na tržištu. Korištenjem ljudskih resursa u vidu intelektualnog kapitala i eksploatacijom inovativnosti uz primjenu IT tehnologije (BI) mijenja se koncepcija preduzeća. To omogućuje integrisani inteligentni sistem koji mijenja način rada zaposlenih, pri čemu svaki radnik postaje radnik znanja koji sudjeluje u stvaranju nove vrijednosti. Navedeni princip utiče na dijeljenje i evaluaciju vrijednosti znanja stvarajući nove socio-ekonomske odnose, što utiče na novu kulturu rada i buduću proizvodnju.

Eksploatacija znanja se pojavljuje u funkciji unapređenja samog procesa proizvodnje, što će omogućiti konkurentsku prednost preduzeću. Pošto ne postoji ekonomska teorija produktivnosti investicija u znanje, socio-ekonomski aspekti znanja, tj. njihovo korištenje i njihovi efekti kvalitativno su različiti. Znanje se ne može mjeriti kao što ne možemo izmjeriti ni dobit od znanja. Zato je potrebno angažovanje edukovanih i inovativnih menadžera koji će znanje učiniti produktivnim. Oni će imati zadatak unapređenja procesa i usluga, stvarajući mogućnost da znanje i vještinu pretvore u bogatstvo i konkurentsku prednost.

Znanje nije bezlično kao novac. Znanje ne boravi u knjizi, u banci podataka u nekom softverskom programu. Znanje je uvijek utemeljeno u nekoj osobi, nosi ga osoba, stvara ga, uvećava, unapređuje, primjenjuje, predaje ga drugim. Prema tome, prelazak na društvo znanja stavlja ličnost u središte pažnje.¹¹¹ To znači da menadžment znanja uključuje ljudske potencijale, tehnologiju i procese kao povezane i preklapajuće dijelove.

Poznato je da je ekonomija određena potrošnjom ili investicijama što u ekonomiji znanja nije od presudnog značaja. Karakteristika ekonomije znanja je da povećanje potrošnje ne vodi većoj proizvodnji znanja, niti se to postiže većim ulaganjem. Smatramo da ova koncepcija izjednačava znanje sa resursom, i da kao suštinski resurs bude u funkciji postizanja načina takvog preduzetništva, koji će poslodavstvu omogućiti donošenje taktičkih odluka u cilju stvaranja konkurentске prednosti.

¹¹¹ Drucker, P.: Moj pogled na menadžment, Adizes, Novi Sad, 2006.

Razvoj malih i srednjih preduzeća zahtijeva ispunjavanje određenih uslova, što u novoj ekonomiji podrazumijeva saradnju sa istraživačko-razvojnima agencijama, a pogotovo sa univerzitetskim istraživačkim centrima. Takve aktivnosti su od Litvanije i Slovačke stvorile tehnološke lidere. Danas stvaranjem naučno-tehnoloških parkova i inovacionih poslovnih centara, zahvaljujući upravljanju znanjem su među vodećim zemljama EU. Zbog uske saradnje i inovativnih ideja same kompanije ili istraživačkog tima, istraživačke laboratorije su bile izgrađene uz samu kompaniju. To je vodilo snažnom istraživačkom razvoju čije su patente kompanije komercijalizovale, odnosno proizvodile i plasirale na tržište za kojim postoje tržišna tražnja. Tu potražnju su zahvaljujući inovativnosti i snažnom marketingu plasirali na tržište bolje od konkurencije.

Navedeni poslovni centri bi kod nas trebali obavljati i funkcije u cilju finansijskih, logističkih i savjetodavnih usluga uvažavajući specifičnosti regija i njihovih mogućnosti intelektualnih i istraživačkih resursa. Osnovni problem jeste pružanje organizacijske i tehničke pomoći kroz specifične i napredne razvojne programe. Mala i srednja preduzeća često nemaju znanje i menadžment koji je u mogućnosti komercijalizovati poslovne ideje, izraditi poslovne planove, pronalaziti izvore finansiranja, razvijati strategije marketinga, dok je operativni menadžment i menadžment ljudskih resursa na niskom nivou. Malim i srednjim preduzećima je neophodno pružiti pomoć u razvijanju tržišta, istraživanjem međunarodnog tržišta, pogotovo sa kojima postoje bilateralni ugovori o slobodnoj trgovini, te razvoju novih proizvoda i tehnologija. Navedena pomoć je neophodna proizvodnim preduzećima u širenju tržišta i povećanju njihove konkurentne sposobnosti.

Svi navedeni nedostaci nameću snažan imperativ o zajedničkoj akciji šire socijalne zajednice, resornog ministarstva, u promjeni pristupa obrazovanju. Nama je neophodno ono što je uradila Finska, Slovačka, Litvanija, promijenivši ishodišta studijskih programa i kompletan *Tuning* u cilju kompetitivnosti Univerziteta. Oni su počeli „proizvoditi“ diplomce koji su upoznati sa multidisciplinarnim znanjem, osposobljeni da samostalno razmišljaju i budu inovativni. Takođe je uočeno da je privredni rast i održiv razvoj direktno zavisao od što većeg broja diplomaca I, II i III ciklusa uz kompetentne istraživačke radove na svim nivoima studija. Globalizacija nameće potrebu da su informacija i znanje novi i imperativni predmeti rada koji pretvaraju globalno društvo u obrazovni i naučni sistem u cilju transfera tehnologija i usvajanju vlastitih.

a. Transfer tehnologija

Transfer tehnologija podrazumijeva visok stepen rizika ulaganja u istraživanje, jer nije moguće svaku ideju komercijalizovati. Međutim, zahvaljujući ostvarivanju visokih profita koji se obavezno ostvaruju na osnovu uspješnih inovacija moguće je pokriti troškove istraživanja. Manja

preduzeća koja nemaju mogućnosti većeg rizika vrše transfer tehnologije iz drugih preduzeća koje mogu plasirati na tržište pomoću svojih tehnoloških rješenja ili ih dopuniti sa svojim inovacijama.¹¹²

Transfer tehnologija je aktuelan za mala i srednja preduzeća na ovim prostorima i predstavlja podizanje bržeg privrednog razvoja zemalja Zapadnog Balkana. Ako se politička elita opredijeli za dugoročnu stratešku opciju mora stvoriti uslove za razvoj naučno-istraživačke aktivnosti, što predstavlja mogućnost samostalnog održivog razvoja zemlje. Prilikom transfera tehnologije važna je procjena tehnoloških razlika u cilju povećavanja efekata transfera, pri čemu postoje iskustva da su najveće poteškoće u procesu transfera faze istraživanja i razvoja. Njen prenos je najteži dio ukupnog procesa transfera.

Japanska iskustva, prema mišljenju prof. *Ogave*, nam govore da zavisno od karaktera i tehnologije, transfer se vrši vertikalno od isporučioaca koji je na višem tehnološkom nivou prema nižem tehnološkom nivou. Ovaj jednostavan tip transfera je pogodan za uspostavljanje veza između univerziteta, tj. istraživačkih instituta i malih preduzeća, te između velikih i malih preduzeća. Globalizacija omogućava transfere i povezivanje, po riječima prof. *Ogave*, tehnologija koja se transferiše odnosi se na ljude, informacije (softvere) i fizičke sisteme (materijali, mašine, oprema).¹¹³

1.2. Upravljanje znanjem (*Knowledge Management*) u malim i srednjim preduzećima

Znanje i ideje kao resurs se mogu umnožavati i eksploatisati za razliku od materijalnih ili prirodnih resursa. Opšte je poznato da se prirodni resursi korištenjem troše, za razliku od korištenja znanja. Iz tih razloga karakteristika proizvodnje i prenošenja znanja dovodi do povećanja obima znanja putem same razmjene. Sa gledišta intelektualnog kapitala, i sistema uravnoteženih ciljeva (*Balanced Scorecards*) nova ekonomija zahtijeva i novi pristup prilikom procjene vrijednosti. Zato je teško danas shvatiti da se istinska vrijednost preduzeća krije u nevidljivim vrijednostima koje nisu vidljive u klasičnom knjigovodstvenom bilansu stanja. Nije rijetkost da se preduzeća prodaju po daleko većoj cijeni, jer se danas procjenjuje karakter i buduće mogućnosti preduzeća na osnovu nematerijalne kategorije. Na prvom mjestu eventualni kupac ne kupuje zgradu i infrastrukturu, već menadžment preduzeća, a s tim ljudske resurse i intelektualni kapital koji su u stanju da na tržištu jasno predstavljaju konkurentске mogućnosti preduzeća u budućnosti, brend, mogućnost rasta prodaje, potencijal ljudskih resursa za inovacije, sposobnost saradnje, te odnos sa kupcima. Posebna pažnja prilikom kupnje menadžmenta je procjena sposobnosti

¹¹² Kokeza, G.: Transfer tehnologije kao komponenta razvojne strategije preduzeća, Ekonomski fakultet, Beograd, 1996.

¹¹³ Novaković, V, Samardžić, D.: Mali biznis i preduzetništvo, Draslar Partner, Beograd, 2000.

protoka znanja unutar organizacije koja stvara novu nematerijalnu vrijednost i koja po novim teorijama poprima sljedeće oblike: relacijski kapital, ljudski kapital i strukturni kapital, koji predstavljaju modele intelektualnog kapitala u dijelu nematerijalne imovine.

Relacijski kapital uključuje: odnose sa klijentima, strateškim partnerima, dobavljačima, investitorima i zajednicom. On uključuje imidž brenda i ugled. Ljudski kapital (koji se nalazi u ljudima zaposlenih u preduzećima) uključuje: pojedinačne sposobnosti, znanje, vještine, iskustvo i sposobnost rješavanja problema. Strukturni kapital uključuje: sisteme i procese za unapređenje konkurentnosti, informacione i komunikacijske tehnologije, planove, metode rada, upravljačke pod sisteme, sisteme za upravljanje vrijednostima (finansije, investicije, računovodstvo), baze podataka, dokumentaciju i intelektualnu imovinu (patente, autorska prava, licence, itd.).¹¹⁴ Kad smo naveli da nisu određena konceptualna rješenja sistema uravnoteženih ciljeva (*Balanced Scorecard*) na makroekonomskom nivou, ekonomski teoretičari nastoje razviti parametre i analitičke pristupe, kako bi knjigovodstvenoj praksi osigurali metode za ispravno obuhvatanje znanja i nematerijalne imovine.¹¹⁵

Smatramo da je edukovan menadžment, sa multidisciplinarnim znanjem, neophodan za budući razvoj malih i srednjih preduzeća kao infrastrukturne osnove održivog razvoja. Navedeno vođstvo je u mogućnosti uspostavljanja novih modela upravljanja, čija je osnova kreiranje organizacijske kulture koja omogućava kreativnost, osjećaj zajedničkih ciljeva, timski rad i tolerantnu kulturnu radnu atmosferu.

Menadžment znanja ima desetine različitih definicija, u zavisnosti od autora. Slažemo se da je menadžment znanja (V. Allee, 1997) primjena procesa stvaranja, održavanja, primjene, dijeljenja i obnavljanja znanja da bi se poboljšale organizacijske performanse i stvorila vrijednost. Allee umjesto menadžmenta znanja upotrebljava izraz korištenje znanja (*Leveraging Knowledge*), jer smatra da menadžment suviše upućuje na kontrolu koja je koncept prošlog inustrijskog doba.

Tako vođena organizacija omogućuje: korištenje najoptimalnijih rješenja na svim nivoima upravljanja, sposobnost implementacije odluka i ideja vođstva, usvajanje i razvijanje iskustava i ideja kolega u okruženju, učešće u proizvodnji znanja i implementacija istog u nove tehnologije, usluge i procese, korištenje i primjena znanja pri dodatnoj vrijednosti.

1.3. Sistemi za upravljanje znanjem

Dok je ranije navedeni fizički i finansijski kapital glavno obilježje industrijske ekonomije, u novoj ekonomiji izvor nove vrijednosti je nešto što je dinamično, mobilno i nematerijalno. Zato se usvaja termin intelektualni kapital, koji se odnosi na ukupnu intelektualnu imovinu i

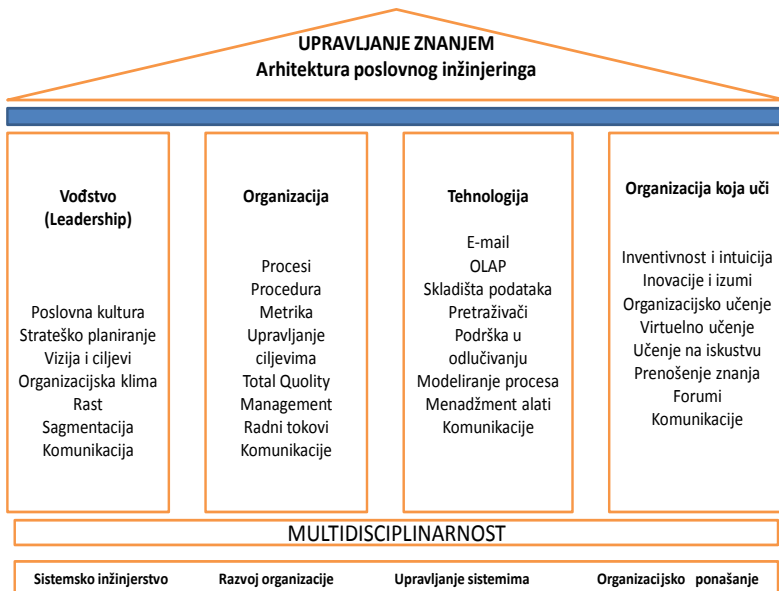
¹¹⁴ Allee, V.: Handbook of Knowledge Management, Clyde W., Holsapple, Heidelberg, 2004.

¹¹⁵ Allee, V.: Handbook of Knowledge Management, Clyde W., Holsapple, Heidelberg, 2004.

intelektualni potencijal kojim se preduzeće koristi za stvaranje nove vrijednosti. Sada intelektualni kapital preuzima akumulaciju znanja, što u osnovi predstavlja ranije navedeni ljudski kapital. Sljedeći termin strukturni ili organizacijski kapital predstavlja sposobnost preduzeća da koristi inovativni i intelektualni potencijal zaposlenih. On se najčešće operacionalizuje kroz informacijski sistem, softver, kapital klijenata, te vještine i iskustvo koje preduzeće ugrađuje u procese i sisteme. Samo ona preduzeća koja budu u stanju da se prilagode okruženju i kontinuirano stvaraju nove proizvode i usluge, mogu opstati na tržištu.

Vanjski uticaji

Društvo Politički sistemi Država Ekonomija

Slika 1. Šematski prikaz osnovnih segmenata koncepcije upravljanja znanjem¹¹⁶

Takav pristup zahtijeva postojanje određene tehnološke infrastrukture u preduzeću i spremnost na čestu reorganizaciju poslovanja i reinženjering poslovnih procesa. Reinženjering ne predstavlja modifikovanje ili neznatne parcijalne zahvate u reorganizaciji postojećih procesa, već zahtijeva na osnovu informacijskog sistema pri donošenju odluka, temeljno redefinisane postojećih procesa s ciljem postizanja

⁶ Stankosky, M. A.: Creating the Discipline of Knowledge Management, Elsevier INC., 2005.

kvalitativnih i kvantitativnih poboljšanja ključnih parametara tehnološkog procesa i poslovanja.

Može se zaključiti da informacijski sistem upravljanja znanjem pruža podršku menadžerima u kreiranju, konstrukciji, identifikaciji, procjeni, organizaciji, povezivanju, strukturiranju, distribuciji, održavanju, razvoju, te primjeni znanja u cilju podrške organizacijskog učenja i organizacijske efektivnosti. Kao rezultat prakse i istraživanja možemo utvrditi da su za upravljanje znanjem potrebna četiri segmenta (nosioca): vođstvo, organizacija, tehnologija i učenje.

1. Alati Poslovne Inteligencije BI (*Business Intelligence*)

Poslovna inteligencija BI se sastoji od nekoliko platformi koje počinju sa izradom skladišta podataka kao centralnom bazom u koju se slivaju svi podaci nastali u preduzeću ili izvan preduzeća. Postoje razne mogućnosti za eksploataciju i vizuelizaciju podataka. Osnovni način je automatsko kreiranje i distribucija izvještaja koji predstavljaju multidimenzionalne analize ili model OLAP alata, pri čemu se podaci mogu istovremeno posmatrati kroz veći broj dimenzija koji obezbjeđuju sofisticirane analize.

BI sistemi se vežu za gotovo sva područja kao praćenje proizvodnje i prodaje, upravljanjem sirovinama i materijalima, finansijske analize, obradu kupaca, rast prihoda i smanjenje troškova, razvoj investicija, analiza zaposlenih, povećanje konkurentske prednosti, itd. BI vrši skladištenje podataka izolovanih iz operativnih baza koji se spremaju u posebne baze podataka (*The Data Warehouse*). Posebnim programom se vrši proces ekstrakcije, analiza i transformacija podataka.

Na pojam rudarenje podataka (*Data Mining*) se gleda kao na finalni proces skladištenja podataka. U osnovi to je proces pronalaženja skrivenih trendova, modela i odnosa među podacima. Alati za rudarenje podataka daju odgovore na razna poslovna pitanja, što bi prije pojave IT tehnologija zahtijevalo daleko više vremena. Pomoću DM je moguće otkriti matrice ponašanja, i brže predvidjeti promjene u okruženju, što menadžmentu omogućuje blagovremeno djelovanje u cilju zadržavanja konkurentske prednosti, a to je od ogromne važnosti za mala i srednja preduzeća koja posluju u nesigurnom poslovnom okruženju.

Zaključna razmatranja

Kada smo pomenuli da se često odluke o poslovanju ne donose unutar organizacije, već u okruženju, razlog je što inovativni menadžeri analiziraju poslovanje i budućnost preduzeća uvažavajući širu socijalnu zajednicu i ekološka pravila. Smatramo da se u novoj ekonomiji mora prihvatiti činjenica da i društveni kapital dobija važnu ulogu, te da ne bi trebao biti smetnja u poslovanju. Uostalom, navedene tendencije su i dovele do usklađivanja poslovnih i ekonomskih modela sa širom

društvenom zajednicom, brige za okolinu i ljudske resurse. To je jedan od najvažnijih činilaca održivog razvoja. Iz navedenih razloga se smatra da u nematerijalnu imovinu kao novoj perspektivi bogatstva i vrijednosti pored ranije navedenog relacijskog, ljudskog i strukturnog kapitala, treba ukomponovati u cilju nematerijalne imovine: društveni i prirodni kapital.

Društveni kapital podrazumijeva: kvalitet i obim odnosa sa širom društvenom zajednicom, preduzeće kao odgovoran član lokalnih, regionalnih i globalnih zajednica dok prirodni kapital koji podrazumijeva uređivanje odnosa na relaciji preduzeće-okolina utvrđivanjem realnih troškova iskorištavanja prirodnih resursa, tj. određivanje vrijednosti kojom preduzeće mora sudjelovati u očuvanju ekološke sredine.¹¹⁷

Glavne temeljne pretpostavke razvoja malih i srednjih preduzeća u zemljama tranzicije su pravne, obrazovne, naučne, savjetodavne servisne i finansijske pretpostavke u smislu hroničnog nedostatka sredstava zbog siromašnog finansijskog tržišta.

Zato bi Vlada mogla odobriti kredite za posebne namjene, kao što su unapređenje tehnologije, restrukturiranje preduzeća, poboljšanju u upravljanju itd. Odobreni krediti namijenjeni malim i srednjim preduzećima mogli bi biti praćeni garancijama i kreditnim osiguranjem drugih vladinih institucija. Takav sastav kreditnih garancija i osiguranja tih kredita mogao bi se upotrijebiti prilikom odobravanja kredita i od privatnih banaka.

U zemljama tranzicije postoje samo banke koje uglavnom prikupljaju finansijska sredstava i izvoze kapital. Od takvih banaka zemlje domaćina nemaju nikakve koristi. Osiromašeni fondovi nemaju značajnu ulogu u kreditiranju malih i srednjih preduzeća, a berze gotovo i ne funkcionišu. Komercijalne banke uglavnom odobravaju kratkoročne kredite, profitabilnim i manje rizičnim poslovima i od njih mala i srednja preduzeća nemaju značajniju kreditnu podršku zbog nepovoljnih uslova.

U ovakvim okolnostima treba inicirati razvoj preduzeća iz fondova rizičnog kapitala. Fondovi rizičnog kapitala osiguravaju kapital preduzećima koja nemaju dovoljno vlastih sredstava i uslove za ugovore sa ostalim finansijskim organizacijama. U tom cilju se potrebno usmjeriti formiranju javno-privatnog partnerstva u fondovima rizičnog kapitala, čija je investicijska politika usklađena sa ciljevima ekonomske politike Vlade.

Malim i srednjim preduzećima bi se trebalo omogućiti da počnu sa izdavanjem vlastitih dionica kao alternativnog, dodatnog finansiranja ili kao garantnog uloga u sklapanju ugovora kreditiranja.

Dramatična globalna ekonomska kriza je pokazala da su ekonomije zasnovane na visokim tehnologijama, iako kratkoročno pogođene ubrzo pokazale sposobnost da se prilagode novim okolnostima. Pred zemljama u razvoju je zadatak transformacije ka modernim društvima zasnovanim na novim vrijednostima i koncepcijama utemeljenih na znanju.

¹¹⁷ Allee, V.: Handbook of Knowledge Management, Clyde W., Holsapple, Heidelberg, 2004.

Literatura:

1. Allee, V.: *Handbook of Knowledge Management*, Clyde W., Holsapple, Heidelberg, 2004.
2. Drucker, P.: *Moj pogled na menadžment*, Adizes, Novi Sad, 2006.
3. Gottschalk P.: *Strategic Knowledge Management Technology*, Idea Group Publishing, 2004.
4. Kokeza, G.: *Transfer tehnologije kao komponenta razvojne strategije preduzeća*, Ekonomski fakultet, Beograd, 1996.
5. Novaković, V, Samardžić, D.: *Mali biznis i preduzetništvo*, Draslar Partner, Beograd, 2000.
6. Stankosky, M. A.: *Creating the Discipline of Knowledge Management*, Elsevier INC., 2005.

SVAROG